

red. prof. dr. Belma Polić
Filozofski fakultet Univerziteta u Zenici

Nihada Topovčić
Filozofski fakultet Univerziteta u Zenici

Emina Horić
Filozofski fakultet Univerziteta u Zenici

UDK 371.3 : [811.112.2+373.5]
DOI 10.57136/2744-2500.2023.18.18.115
Stručni rad

SAVREMENI FRAZEODIDAKTIČKI PRISTUP U NASTAVI NJEMAČKOG JEZIKA U SREDNJOJ ŠKOLI

SAŽETAK

Pored razvijanja receptivnih i produktivnih jezičkih kompetencija za vrijeme učenja nekog stranog jezika, važno je naglasiti da se kroz učenje jezika podrazumijeva i upoznavanje sa kulturom tog naroda, što se ogleda u razvijanju interkulturalne sastavnice komunikacijskih kompetencija. Takav način usvajanja stranog jezika doprinosi ne samo uspješnijem odgojno – obrazovnom procesu pojedinca, nego i razvoju interkulturalno osviještenih društava. U tom kontekstu neophodno je u nastavu stranog jezika implementirati frazeologiju, koja je, kao mlada lingvistička disciplina u nastavi, značajno zanemarena. To potvrđuju i udžbenici koji se koriste u nastavi njemačkog kao stranog jezika u srednjim školama, a u kojima se frazeologija, odnosno frazeološke jedinice, vrlo malo ili čak nimalo ne tretiraju. S druge strane usvajanje frazeološke kompetencije, kada je u pitanju njemački jezik, za mnoge učenike ali i nastavnike predstavlja barijeru u procesu usvajanja/ podučavanja njemačkog jezika. Jedan od aspekata frazeologije, koji doprinosi razvoju spomenutih kompetencija kod učenika i pruža nastavnicima jasne upute i načine za primjenu frazeologije u nastavi njemačkog jezika, jeste frazeodidaktika. Uzmemo li u obzir važnost međukulturalne sastavnice komunikacijskih kompetencija, doći ćemo do zaključka da joj se treba posvetiti znatno više pažnje na svim razinama učenja njemačkog kao stranog jezika. Upravo je sve navedeno bilo motiv za ovo istraživanje, koje za cilj ima: a) da ispita u kojoj mjeri su frazemi odnosno izrazi prenesenog značenja u njemačkom jeziku zastupljeni u udžbenicima za prvi i drugi razred gimnazije; b) da li se frazemi i na koji način obrađuju u nastavi, koristeći se frazeodidaktičkim modelom.

Cljučne riječi: lingvistika, frazeologija, frazeodidaktički model, frazem, frazeodidaktika, udžbenici za njemački jezik

Uvod

Proces učenja ili podučavanja njemačkog kao stranog jezika podrazumijeva upoznavanje sa svim lingvističkim, ali i kulturološkim naslijeđem tog jezika. Ustajlene fraze jednog jezika predstavljaju i jezičko i kulturološko blago u smislu da nam takvi izrazi ili konstrukcije približavaju kulturu i običaje jednog naroda.

Hasanica/ Prndelj-Šator (2017) naglašavaju važnost poznavanja *ustaljenih izraza ili frazema*¹, jer se oni koriste u svakodnevnoj usmenoj, ali i pismenoj komunikaciji. Tako često čujemo izraz *jemandem den Daumen drücken/ držati nekome fige* ili *in der Kürze liegt die Würze/ u maloj boci krije se otrov*.

U tom kontekstu, González Rey (2007) spominje *frazeodidaktiku* odnosno disciplinu, koja se bavi metodama učenja i podučavanja frazema u okviru nastave njemačkog kao maternjeg ili stranog jezika, a koja će biti tretirana u nastavku rada.

Da bi svi oni, koji uče njemački kao strani jezik, izbjegli nesporazume u komunikaciji s maternjim govornicima, neophodno je frazeme što više implementirati u nastavu njemačkog kao stranog jezika. To se odnosi, prije svega, na osnovno nastavno sredstvo, bez kojeg je nastava gotovo nezamisliva (usp. Marsh 1994) – na udžbenik.

Cilj ovog rada jeste da se ispita da li je frazeologija kao jezička disciplina u osnovnom nastavnom sredstvu za prvi i drugi razred gimnazije zanemarena, odnosno da se istraži zastupljenost frazema u ovim udžbenicima. Pored zastupljenosti frazema tretirat će se i aspekt obrade sadržanih frazema, odnosno da li se frazemi i na koji način obrađuju, s fokusom na frazeodidaktički model obrade.

Rezultati istraživanja će ukazati na nedostatke u odobrenim udžbenicima, koji se odnose na obradu i prisustvo frazema u prvom i drugom razredu gimnazije. Također će biti detektirani neophodni imputi koje je potrebno implementirati u nastavnom procesu prilikom obrade frazeoloških jedinica, a koje su neizbježan segment svakog jezika.

1 "Frazemi predstavljaju jezičke jedinice sa prenesenim značenjem." (usp. Hasanica/Prndelj-Šator 2017: 19)

Frazeologija – pojam, definicija i klasifikacija

Frazeologija je relativno mlada lingvistička disciplina, čija se važnost u njemačkoj lingvistici primjećuje tek u 20. stoljeću, zahvaljujući sovjetskim lingvistima i njihovim istraživanjima u ovoj oblasti. Prema Fleischeru (1997) je E. D. Polivanov još u 19. st. zahtijevao da se frazeologija tretira kao posebna i nezavisna disciplina, koja bi se bavila značenjima riječi i njihovih spojeva.

S obzirom na to da se radi o mladoj disciplini, pojam frazeologija i njena definicija još nisu ustaljeni. Burger (1998), kao jedan od eminentnijih frazeologa, definira ju kao lingvističku disciplinu, koja se bavi proučavanjem frazema.

Kada je riječ o klasifikaciji frazema i njihovom definiranju, Burger (1998) objašnjava frazeme *referencijalnog*, *strukturalnog* i frazeme *komunikativnog* karaktera.

Referencijalni frazemi se odnose na objekte ili činjenice u stvarnosti (npr. *schwarzes Schaf sein*/biti crna ovca) dok **strukturalni frazemi** imaju funkciju samo unutar jezika, što se odnosi na uspostavljanje gramatičkih odnosa (npr. prijedlozi, veznici i sl., *sowohl...als auch/* kako...tako), a **komunikativni frazemi** preuzimaju ulogu u uspostavljanju komunikacije (npr. *Guten Tag/* dobar dan).

Pored ove podjele postoje i druge klasifikacije frazema, ako se uzme u obzir razina sadržaja pa se tako razlikuju *idiomi*, *kolokacije*, *poslovice*, *uzrečice* i slično (usp. Ivanetić/ Karlavaris, 1996).

Najznačajnije osobine frazema jesu *polileksičnost* (podrazumijeva se da se frazem sastoji od najmanje 2 riječi), *stabilnost* (frazemi su čvrsti izrazi s unikatnim komponentama) i *idiomatičnost* (frazemi imaju preneseno značenje).

Pravilna upotreba frazema pomaže razumijevanju njemačke kulture i zajednice, ali i podupire proces integracije pojedinca, jer su frazemi važan dio kulturne i jezičke specifičnosti njemačkog jezika. Međutim, važnu ulogu ima i obrada frazema u nastavi njemačkog kao stranog jezika, kako bismo učenike osposobili za upotrebu istih.

Zastupljenost frazema u udžbenicima za prvi i drugi razred gimnazije

Na prostorima Bosne i Hercegovine, u prvom i drugom razredu gimnazije koriste se udžbenici *deutsch.com 1* i *deutsch.com 2* izdavača Huebera.

Radi se o udžbenicima za kursnu nastavu, koji su prilagođeni omladini u/ izvan njemačkog govornog područja, a koji sadržavaju autentične tekstove u

obliku oglasa, reklama, intervju, novinskih članaka i sl. Upravo ovakvi tekstovi su, prema Bergeru (2011), veoma zahvalni za obradu frazema u nastavi.

Istraživanje i analiza obuhvatila je ukupno 36 lekcija u oba udžbenika, gdje su pronađene 72 čvrste strukture. Najčešće su zastupljeni komunikativni frazemi poput: *gute Nacht/ laku noć, genau/ tako je, klar/ naravno, danke/ hvala, bitte/ molim* i sl., što nije bilo iznenađujuće, uzmemo li u obzir da se radi o udžbenicima za nastavu početnog, A nivoa.

Referencijalni frazemi su nešto manje zastupljeni, a neki od njih su *auf Schritt und Tritt/ na svakom koraku/pratiti u stopu, in jemandes Schatten stehen/ biti u nečijoj sjeni ili Tomaten auf den Augen haben/ biti slijep pored očiju, wie im Paradies leben/ živjeti kao u raju*.

Pronađeni su i referencijalni frazemi na razini rečenice kao *Lachen ist die beste Medizin/ smijeh je najbolji lijek, Weniger ist mehr/ manje je više*.

U navedenim udžbenicima sadržani su dekomponirani predikati, strukture poput imenica+glagol ili prijedlog+imenica+glagol, kao što su npr.: *jemandem Bescheid geben/ nekoga obavijestiti, jemandem zum Lachen bringen/ natjerati nekoga na smijeh/nasmijati nekoga, auf der Suche nach etwas sein/ biti u potrazi za nečim* i sl.

Usklađenost obrade frazema unutar udžbenika sa frazeodidaktičkim modelom

Kada je riječ o obradi frazema u nastavi njemačkog kao stranog jezika, treba napomenuti da se frazemi obrađuju prema određenim metodičko – didaktičkim principima.

Tako, primjerice, Kühn (1992) spominje *frazeološki trokorak* u obradi frazema, koji podrazumijeva tri postupne faze u obradi frazema. Prva faza je *faza prepoznavanja* frazema, a prije koje je neophodno objasniti učenicima frazeme sa svim njihovim odlikama. Nakon toga slijedi *faza razumijevanja*, u kojoj učenici trebaju razumjeti frazeme, koristeći prethodno usvojeno znanje, te ih u toj fazi percipirati kao čvrste strukture. Posljednja faza je *upotreba frazema* u pismenoj ili usmenoj komunikaciji, neovisno o tekstu u udžbeniku.

Korištenje frazema predstavlja izazov i učenicima na naprednijim nivoima, stoga se predlaže i *faza utvrđivanja* frazema, sa ciljem uspješnog usvajanja frazema, što će u konačnici doprinijeti osnovnom cilju nastave njemačkog jezika, koji predstavlja kvalitetnu usmenu i pismenu komunikaciju na njemačkom jeziku.

Obrada frazema unutar već navedenih udžbenika podložna je odstupanjima od frazeološkog trokoraka. Recimo, komunikativni frazemi se u većini slučajeva prožimaju kroz udžbenike, i njihova upotreba se „forsira“ tako što su nakon svake lekcije izdvojeni, dok kod obrade referencijalnih frazema postoje različiti načini obrade, koji bi se kao takvi mogli detaljnije tretirati kroz sljedeće primjere.

Primjer 1

U pjesmi „*Fieber*“ (deutsch.com 2, str. 26) nalazi se frazem *jemandem auf Schritt und Tritt folgen* koji je tek izdvojen pored strofe s ponuđenim značenjem u pjesmi „mit einer Person mitgehen“. Uzimajući u obzir frazeološki trokorak, u ovom primjeru nedostaju zadaci koji bi obuhvatili fazu utvrđivanja i produkcije.

Primjer 2

Unutar zadatka (deutsch.com 2, str. 31) je ponuđena situacija, u kojoj se u usmenoj komunikaciji iskoristio frazem *Tomaten auf den Augen haben*, kao i slikoviti prikaz frazema. Međutim, fokus u zadatku jeste da se koriste fraze poput „Was bedeutet das?“. Ako se govori o obradi frazema unutar udžbenika, ovaj primjer pokazuje nepostojanje odgovarajućih zadataka za fazu razumijevanja, utvrđivanja kao i fazu produkcije.

Primjer 3

U pjesmi „*Toastbrot*“ (deutsch.com 1, str. 64) detektirani su frazemi *etwas schmeckt nach Abfall*, *etwas auf Lager haben*, *etwas ist alle*. Pored objašnjenja frazema učenici imaju zadatak da povežu frazem sa odgovarajućom slikom. Kao i kod prethodnih primjera, zadaci za fazu utvrđivanja i produkcije nisu sadržani.

Primjer 4

Pjesma „*Eisbär*“ (deutsch.com 2, str. 74) sadrži frazeme, koji su izdvojeni pored strofe sa ponuđenim značenjem npr.: *es schießt ihm durch den Kopf*² / „er denkt“ ili *ab und zu* / „manchmal“. Prvi frazem je i ilustrativno objašnjen, prilagođen kontekstu pjesme. Dok su zadaci za dvije najvažnije faze, faza utvrđivanja i faza produkcije, izostavljeni.

Primjer 5

U tekstu „*Gastgeschenke aus Deutschland*“ (deutsch.com 1, str. 100) detektovan je frazem *ein Renner sein*. Pored objašnjenja, odnosno parafraze,

2 Frazem glasi: „*jemandem schießt etwas (plötzlich) durch den Kopf*“.

navedenog frazema nalazi se i zadatak, u kom učenici moraju iskoristiti frazem odgovarajući na pitanje „Was kommt in deinem Land gut an, was ist *ein Renner*?“. Ovaj primjer pokazuje nedostatak zadataka za fazu utvrđivanja.

Zaključak

Svrha učenja i podučavanja bilo kog stranog jezika jeste razvijanje i unapređivanje komunikacijskih kompetencija, a da bi komunikacija mogla teći neometano, potrebno je poznavati kulturu i običaje naroda, čiji se jezik izučava. Ovaj aspekt se u jeziku najbolje usavršava kroz učenje i upotrebu frazema, što znači da oni trebaju biti što više zastupljeni u osnovnim nastavnim sredstvima, tj. udžbenicima.

Analiza udžbenika za prvi i drugi razred gimnazije u Bosni i Hercegovini rezultirala je zaključcima da su frazemi u velikoj mjeri izostavljeni, barem kada je riječ o referencijalnom tipu frazema. S obzirom na to da se radi o početnoj nastavi njemačkog kao stranog jezika, najviše su zastupljeni komunikativni frazemi. S druge strane, ne pribjegava se strukturama dekomponiranog predikata, što je, također, zabrinjavajuće, s obzirom na to da su dekomponirani predikati itekako važni za usmenu, a posebno za pismenu komunikaciju na njemačkom jeziku, zbog činjenice da njemački pripada skupini analitičnih jezika.

Čvrste strukture			
Frazemi		Dekomponirani predikat	
Komunikacijski frazemi	Referencijalni frazemi	Strukture imenica+gl.	Strukture prijedlog+imenica+gl.
40 (55%)	24 (33%)	3 (5%)	5 (7%)
64 (88%)		8 (12%)	
Ukupno 72			

Pogledamo li detaljno navedene primjere, uočićemo nedostatke u udžbeniku kada je riječ o obradi frazema, a to znači da su određene frazeodidaktičke faze, koje se preporučuju, izostavljene.

Najčešća pojava jeste da obrada frazema podrazumijeva samo fazu razumijevanja i fazu produkcije, dok su faza prepoznavanja i faza utvrđivanja zanemarene, odnosno nisu pronađeni adekvatni zadaci u udžbenicima, koji

bi opravdali poštivanje ove dvije faze tokom usvajanja frazema. No, bez faze utvrđivanja, nemoguća je faza primjene.

Bitno je istaći i važnost vizualne prezentacije frazema koju u svojim istraživanjima naglašavaju Hrnjak i Ribarova (2018), a iste se preporučuju, posebno, na početnim nivoima. Vizualna prezentacija pojedinih frazema u analiziranim udžbenicima je vrlo rijetko zastupljena, ali ne i značajno povezana sa zadacima za obradu frazema, te i u slučajevima zastupljenosti, vizualizacije nemaju nikakvu didaktičku svrhu.

U udžbenike je neophodno implementirati nova rješenja i savremeni frazeodidaktički pristup obrade frazema, odnosno zadatke, koji zadovoljavaju etape frazeološkog trokoraka.

To se odnosi na zadatke, koji prema Bloomovoj taksonomiji podrazumijevaju razine kognitivnog procesa i to: *zapamti, objasni, primijeni, analiziraj, vrednuj, stvaraj* – što predstavlja krajnji cilj podučavanja stranog jezika.

CONTEMPORARY PHRASE DIDACTIC APPROACH IN THE TEACHING OF THE GERMAN LANGUAGE IN HIGH SCHOOL

SUMMARY

In addition to the development of receptive and productive language competences during learning a foreign language, it is important to emphasize that learning a language also means getting to know the culture of that people, which is reflected in the development of the intercultural component of communication competences. This way of acquiring a foreign language contributes not only to a more successful educational process of the individual, but also to the development of interculturally aware societies. In this context, it is necessary to implement phraseology in foreign language teaching, which, as a young linguistic discipline in teaching, is significantly neglected. This is also confirmed by the textbooks used in the teaching of German as a foreign language in secondary schools, in which phraseology is treated very little or even not at all. On the other hand, the acquisition of phraseological competence, when it comes to the German language, for many students and teachers is a barrier in the process of acquiring/teaching the German language. One of the aspects of phraseology, which contributes to the development of the aforementioned competencies in students and provides teachers with clear instructions and

ways to apply phraseology in the teaching of the German language, is phrase didactics. If we take into account the importance of the intercultural component of communication competences, we will come to the conclusion that it should be given much more attention at all levels of learning German as a foreign language. This is where the idea for this research comes from, which aims a) to examine to what extent idioms or expressions of conveyed meaning in the German language are represented in textbooks for the first and second grade of high school; b) whether and in what way idioms are processed using phrase didactic processing models.

Key words: Linguistics, Phraseology, Phrase didactic model, Idiom, Phraseodidactics, Textbooks for the German language

Izvori

Odobreni udžbenici za gimnaziju:

Kursisa A./ Vicente S. (2012). *Deutsch.com 1. Kursbuch A1*, Njemačka: Hueber
Cristache C./ Vicente S. (2012). *Deutsch.com 2. Kursbuch A2*, Njemačka: Hueber

Literatura

- Bergerova, H. (2011). *Zum Lehren und Lernen von Phraseologismen im DaF-Studium. Überlegungen zu Inhalten und Methoden ihrer Vermittlung anhand eines Unterrichtsmodells*, U: Linguistik Online, 47(3).
- Burger, H. (1998). *Phraseologie. Eine Einführung am Beispiel des Deutschen*, Berlin: Erich Schmidt Verlag
- Fleischer, W. (1997). *Phraseologie der deutschen Gegenwartssprache*, Tübingen: Niemeyer
- González Rey, I. (2007). *La didactique du français idiomatique*, U: Fernelmont: EME & InterCommunications, S. 129 – 133
- Hrnjak, A./ Ribarova, S. (2018). *Didaktički potencijal vizualne prezentacije frazema u poučavanju frazeologije*, U: Slavofraz 2018: Frazeologija, učenje i poučavanje, S. 83–96.
- Ivanetić, N./ Karlavaris-Bremer, U. (1996). *Frazemi s antropnimskom komponentom u njemačkom jeziku*, U: Strani jezici: časopis za unapređenje nastave stranih jezika, S. 24 – 35
- Kühn, P. (1992). *Phraseodidaktik. Entwicklungen, Probleme und Überlegungen für den Muttersprachenunterricht und den Unterricht DaF*, U: Fremdsprachen lehren und lernen, S. 169–189.

ISTRAŽIVANJA

- Marsh, Colin J. (1994). *Kurikulum: temeljni pojmovi*, Zagreb: Educa.
- Prndelj-Šator, B./ Hasanica, M. (2017). *Phraseologie: Prvo izdanje*, Zenica: Meligrafprint
- Prndelj-Šator, B. (2013). *Zoonimska sastavnica frazema kojima se opisuju čovjekove osobine (na građi njemačkog i bosanskog jezika)*, Mostar: Univerzitet „Džemal Bijedić“ Mostar, Fakultet humanističkih nauka